עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ט מהל' עבדים הלכה ג סמג עשין פו:

תורה אור השלם

1. וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לָרֶשֶׁת אֲחֻזָּה לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ: ויקרא כה מו
2. רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה: דברים כ טז
3. וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם לַאֲחֻזָּה: ויקרא כה מה
4. כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ: דברים כג טו
5. אָז יִבָּקַע כַּשַּׁחַר אוֹרֶךָ וַאֲרֻכָתְךָ מְהֵרָה תִצְמָח וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ כְּבוֹד יְיָ יַאַסְפֶךָ: ישעיהו נח ח
6. יִלָּפְתוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ: איוב ו יח
7. וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ: בראשית לט י
8. וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה: במדבר ה יג
9. כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ: דברים כד א
10. לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו

◆

ורבי עקיבא א"ב ליכתוב רחמנא לה ולישתוק יטמא למה לי ש"מ ור' ישמעאל (א)איידי דכתב לה כתב נמי יטמא (ב)לכדתני דבי ר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה [1]לעולם בהם תעבודו רשות דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר חובה מאי טעמא דרבי ישמעאל איידי דכתיב [2]לא תחיה כל נשמה איצטריך נמי למיכתב לעולם בהם תעבודו למישרי אחד מכל האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו (ג)דתניא (א)מנין לאחד מן האומות שבא על הכנענית והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל [3]וגם מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו יכול אף הכנעני שבא על אחת מן האומות והוליד ממנה בן שאתה רשאי לקנותו בעבד ת"ל [3]אשר הולידו בארצכם מן הנולדים בארצכם ולא מן הגרים בארצכם ור"ע ממהם תקנו נפקא לעולם בהם תעבודו למה לי לחובה ורבי ישמעאל בהם ולא באחיכם ור"ע באחיכם מסיפא דקרא נפקא [1]ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך ור' ישמעאל איידי דכתי' ובאחיכם כתי' נמי בהם לכדתנ' דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר' ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונישנית לא נישנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה א"ר חסדא זנותא בביתא כי קריא לשומשמא וא"ר חסדא תוקפא בביתא כי קריא לשומשמא אידי ואידי באיתתא אבל בגברא לית לן בה

ואמר רב חסדא בתחילה קודם שחטאו ישראל היתה שכינה שורה עם כל אחד ואחד שנאמר [4]כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך כיון שחטאו נסתלקה שכינה מהם שנאמר [4]ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך (ד)א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעוה"ב שנאמר [5]והלך לפניך צדקך וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו והולכת לפניו ליום הדין שנאמר [6]ילפתו ארחות דרכם יעלו בתוהו ויאבדו ר"א אומר קשורה בו ככלב שנאמר [7]ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה [7]לשכב אצלה בעולם הזה להיות עמה לעולם הבא (ה)תנן התם שהיה בדין ומה עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינה מתקיימת בפחות משנים עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם אינו דין שלא תתקיים בפחות משנים ת"ל [8]ועד אין בה כל שיש בה וק"ו לעדות הראשונה מעתה ומה עדות האחרונה שאוסרתה איסור עולם מתקיימת בעד אחד עדות הראשונה שאין אוסרתה איסור עולם אינו דין שתתקיים בעד אחד ת"ל [9]כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר [10]על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים עדים אף כאן על פי שנים (ו)האי מכי מצא בה ערות דבר נפקא מבה נפקא בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה מיבעי ליה הכי נמי קאמר תלמוד לומר בה בה ולא בקינוי בה ולא בסתירה וטומאה בעלמא בלא קינוי ובלא סתירה דלא מהימן עד אחד מנלן נאמר כאן כי מצא בה ערות דבר ונאמר להלן על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה דבר האמור להלן עדים שנים אף כאן עדים שנים תנו רבנן אי זו היא עדות הראשונה זו עדות סתירה עדות אחרונה זו עדות טומאה וכמה

ורבי עקיבא א"ב לכתוב לה. תימה לר"ת מקלא דאמר בפרק שלשה מינין (נזיר דף מג:) לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאיברים לדידיה לא איצטריך לה לאיברים מאי הוי דריש בלה יטמא ויש לומר הוה דריש לחובה כדרבי עקיבא ואיידי דכתב יטמא כתב לה:

למשרי אחד מכל האומות. מהכא נפקא לן דבאומות הלך אחר הזכר (ט): **כתיב** נמי (י)(ובאחיכם) לכדתנא דבי רבי ישמעאל. וא"ת הא איצטריך דדרשינן בפרק איזהו נשך (ב"מ דף עג:) מנין אם ראיתו נוהג שלא כשורה שאתה רשאי להשתעבד בו וכו' וי"ל אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסרן: **מה** עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם. תימה דהוה מצי למפרך מה לעדות האחרונה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה:

ת"ל ועד אין בה כל שיש בה. תימה כיון דהוא קינא לה ונסתרה והשתא אתי עד א' דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא מכחיש ליה א"כ מאי צריך קרא דעד אחד נאמן אפילו טומאה בעלמא בלא קינוי וסתירה בכי האי גוונא היה מהימן כדאיתא בפרק האומר (קדושין דף סו.) אשתו זינתה בעד אחד וכו' תינח לרבא דאמר התם הוה דבר שבערוה אלא לאביי דאמר מהימן מאי איכא למימר אלא ע"כ אית לן למימר דלאביי לא איצטריך קרא אלא היכא דמכחיש אע"ג דקינא לה:

נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה למה לי ג"ש אפילו בלא ג"ש מהיכא תיתי ליה דליתהימן בה עד אחד מעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא: כמה

אם כן. דלאו לחובה אתא אלא להך דרשא: **לכתוב רחמנא לה** ולשתוק. דמשמע לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו וגו' ולאחותו הבתולה לה כלומר לגופה שלם ולא לאיבריה: **לא תחיה כל נשמה.** בשבעה אומות כתיב החתי והגרגשי והאמורי והכנעני והפריזי והחוי והיבוסי: **למשרי אחד מן האומות.** משאר שבעים אומות: **שבא על הכנענית.** כל ז' אומות נקראו על שם כנען: **והוליד בן.** דהלך אחר האב ומותר להחיותו לך לעבד: **דתניא.** דלהכי אתא קרא: **בעבד** גרסי' בבי"ת: **וגם מבני התושבים וגו'.** לעיל מיניה כתיב מאת הגוים אשר סביבותיכם מהם תקנו עבד ואמה אשר סביבות ארצכם ולא מבני ארצכם דשבעה אומות וגם מבני התושבים כל תושב היינו שבא ממקום אחר ונתיישב כאן וקאמר קרא שמותר לקנות מבניהם אשר יהיו להם מבנות ארצך: **מן הנולדים בארצכם.** בנים הנולדים בארצכם והם בני התושבים דהיינו אחרים שנשאו בארצכם נשים אשה רשאי לקנות: **ולא מן הגרים בארצכם.** ולא מן הבנים הנולדים לבני ארצכם במקום אחר מבנות שאר אומות והביאום לבניהם לגור שם: **ולא באחיכם.** עבודת עבד: ה"ג **ורבי ישמעאל איידי דכתיב ובאחיכם כתיב נמי בהם כדתניא כו':** **קריא.** תולעת של שומשמין האוכלתן. כך הזנות מחרבת את הבית: **תוקפא.** כעס: **אידי ואידי.** תוקפא וזנותא דאמרינן דמחרבת את הבית: **באיתתא.** כשהאשה מזנה או כועסת. לפי שהאשה מתעסקת בזנוניה ואינה עושה מלאכתה ולא משמרת ביתה ומפקרת את של בעלה למנאפים: **קודם שחטאו ישראל.** בעבירות: **עם כל אחד ואחד.** בביתו: **נסתלקה מהם.** מלבא לביתם דאינו יכול לראות בעבירות שבביתו: **מקדמתו.** לפני מיתתו מכרזת לפניו: **מלפפתו.** כורכתו: **תנן התם.** בפ' מי שקינא (לקמן לא.) אמאי דקתני אמר עד אחד ראיתיה שנטמאה לא היתה שותה: **שהיה בדין.** שלא להאמינו אי לאו דכתיב קרא: **הראשונה.** סתירה: **אין אוסרתה איסור עולם.** שאם תשתה ותמצא טהורה מותרת לבעלה ולתרומה: **אין מתקיימת בפחות משנים.** כדבעינן למיגמר דבר דבר ממעון: **האחרונה.** טומאה שהיא אחר הסתירה: **כל שיש בה.** כל עדות שיש בה נאמן כדדרשינן לעיל(י) ועד אין בה תרי אלא חד וקא אמר אסורה ואטומאה קאי דהא מינה סליק והיא נטמאה ועד אין בה: **קל וחומר.** שתתקיים בעד אחד: **תלמוד לומר.** באשה מקלקלת כי מצא בה ערות דבר ולהלן כו': ופרכינן למה לי למיכתב למילפה בגזירה שוה: **בה ולא בקינוי כו' מיבעי ליה.** (א) דכיון דכתיב בה מיעוטא הוא ולא גמרי' שאר עדיות דאשה מינה וקמו להו במלתייהו ככל עדיות שבתורה: **הכי נמי קאמר.** וגזירה שוה למילתא אחריתי נקט ומתניתין חסורי מיחסרא והכי תנא ליה ת"ל בה ולא בקינוי וסתירה וגזירה שוה לטומאת אשה דעלמא שלא קינא לה בעלה ובא עד אחד ואמר אני ראיתיה שנטמאה דלא מהימן והכא הוא דמהימן משום דרגלים לדבר: כדי

תוספות שאנץ

וגם מבני התושבים כל תושב היינו שבא ממקום אחר ונתישב כאן ואמר קרא דמותר לקנות מבניהם אשר היו להם מבנות ארצך. ולא מן הגרים בארץ בנים הנולדים במקומות אחרים מבנות שאר אומות והביאום לבניהם לגור כאן. ל"ה: הכי הוי גירסת הספרים איידי דכתיב בהם כתיב ובאחיכם לכדתנא דבי ר' ישמעאל וקשה וכי בשביל שכתוב בהם ולא באחיכם כתיב ובאחיכם וכפל את דבריו על חנם ואין חוזר ואומר כלום. והגיה רש"י איידי דכתיב ובאחיכם כתיב בהם. וכי תימא מה מועיל גרסא זו מן האחרת ואומר רבי דהועיל דהא עתה חזר בו ממה שאמר לעיל רבי ישמעאל לעולם בהם תעבודו אתא למשרי אחד מן האומות שבא על הכנענית אלא איצטריך למדרש בהם ולא באחיכם ולרבי ישמעאל איידי דכתיב ובאחיכם כתיב נמי בהם לכדתנא [דבי ר"י] וכתיב בהם תעבודו דהוי דבר שנתחדש בה. וקשה להר"ם דאמאי לא קאמר דאיצטריך בהם ובאחיכם לעשה ולא תעשה דכתיב בהם ולא באחיכם [לאו] הבא מכלל עשה עשה ובאחיכם לא תעשה דכי האי גונא בפרק איזהו נשך גבי לא תשיך. ועוד דאם נאמרה ונשנית(א) דלעולם בהם תעבודו כתיב מקמי קרא דובאחיכם ואינו כגון דאמר לעיל [איידי] דכתב לה כתב לא יטמא דלעולם כתוב הפסוק המיותר באחרונה. [ונראה] לקיים גירסת הספרים איידי דכתב בהם כתב נמי ובאחיכם לעולם כדפרקינן מהם תקנו נפקא לן למשרי אחד מן האומות שבא על הכנענית ובהם איצטריך בהם ולא באחיכם. ואיידי דתנא בהם תנא נמי באחיכם לכדתנא דבי ר' ישמעאל דכל פרשה שנאמרה ונשנית וכו' ואיצטריך למכתב כדדרשי' בב"מ בפ' איזהו נשך גבי רב שעורים באותו שאינו נוהג בשורה מנין שאתה מותר לשעבד בו ת"ל לעולם בהם תעבודו [ובאחיכם] והיינו דבר שנתחדש בה והתלמוד לא היה חושש לפרש איזהו דבר נתחדש בה: כדקריא לשומשמא. פ"ה קריא תולעת של שומשמין. וי"א קריא לשון קרי שהוא חם ושומשמין הוי מין תולע שקורין פרמייל (וכל דבדקה ליה התולע ועי"א קריא לשון קרירות דכל קרקע לו):

מסורת הש"ס

א) [פסחים מו: יבמות נד: ושם נסמן], ב) יבמות עח: קדושין סז:, ג) ע"ז ה., ד) שם יומא לה:, ה) לקמן לא., ו) לקמן לא., ז) [דף כ:], ח) [לעיל יוחסין], ט) [צ"ל כהם].

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בה ולא בקינוי כו' מיבעי ליה. נ"ב נראה של רש"י גורס הכי קא קשיא ליה וקבעי ליה:

◆

גליון הש"ס

גמ' לכדרתני דבי ר"י. ע"ק סד ע"ב שבועות יט ע"א מנחות י ע"א:

◆

מוסף רש"י

מנין לאחד מן האומות. שבעולם שאין מן אומות של ארץ ישראל שאמר הכתוב עליהם לא תחיה כל נשמה (קדושין סז:) שאינו משבע אומות שאינן בכלל לא תחיה כל נשמה (יבמות עח.). שבא על הכנענית. שהיא בכלל לא תחיה, והוא הדין לחוית ויבוסית, אלא שכולם נקראין על שם כנען, דכתיב ארץ כנען (קדושין סז:). שאתה רשאי לקנותו בעבד. דפרין ליה בתר זכר ומותר להיותו (שם) ואי אתה מצווה להמיתו דפרין ליה בתר אביה (יבמות עח.). ת"ל וגם מבני התושבים. שבאו מאומות אחרים ועשו אבותם תושבים במקומכם (שם) ולעיל מיניה כתיב ועבדך ואמתך אשר יהיו לך מאת הגוים אשר סביבותיכם, שאינן מז' אומות, מהם תקנו עבד ואמה, וסמיך ליה וגם מבני התושבים, כלומר ולא משאר אומות לבדם שאין בהם מערובת שבע אומות, אלא אף מבניהם שמולידים אותם תושבים הבאים לגור עמכם ומולידין מן הכנעניות מהם תקנו (קדושין סז:). מן הנולדים בארצכם. אשר הולידו בני שאר אומות מבנות ארצכם שילדתן בארצכם דהיינו הכנעניות (שם) שאמו מארצכם וילדתו שם (יבמות עח.). ולא מן הגרים בארצכם. שהולידו בני ארצכם במקומות אחרים מבנות שאר אומות ובאו הבנים לגור כאן אלא אבותם, ותורת בנים גרסינן ולא מן הכנענים שבארצכם, כלומר שנולדו מן הכנענים (קדושין סז:) שנולד במקום אחר, שאמו מן שאר אומות ואחר כך בא לגור אלא אביו בארצכם, דהך אשה לנית במקומה ודרך איש לגלות, הלכך הנולדים בארץ ודאי אמו משבעה אומות, אבל הנולדים במקום אחר ודאי אמו משאר אומות, ומשתגרת כי מעטינהו קרא היכי דאביו כנעני (יבמות עח:). מלפפתו. מעטפתו, לשון מלבוש, כמו (שבת קנב:) מלפפין את התינוק כשנת (ע"ז ה.). שהיה בדין. שלא יהא נאמן בה עד אחד אם לא מגזירת הכתוב (לקמן לא.). ומה עדות הראשונה. סתירה, שאין אוסרתה איסור עולם. אלא על שתשתה, אינה מתקיימת בפחות משנים. כדבעינן למימר מגזרה שוה (שם). עדות אחרונה. טומאה (שם). כל שיש בה. כל עדות שיש בה נאמן בה, וגמרא ילפינן לה דהכי קאמר תרי לית בה אלא אחד יקאמר והיא לא נתפסה למיסרה, אלמא מהימן (שם). בה ולא בקינוי. למאי איצטריך גזירה שוה, הא כתיב גבי טומאה ועד אין בה, ומיעוטא הוא, בה עד אחד נאמן ולא בעדות אחרת, והיינו עדות סתירה כשאר כל עדיות שבתורה (שם). וטומאה בעלמא. עד אחד שהעיד על אשה שלא קינא לה בעלה ואמר נטמאת מנין דלא מהימן, ולא אמרינן לטומאת אשה הימניה רחמנא, לא שנא לאחר קינוי ולא שנא בלא קינוי תלמוד לומר בה, ולי הימניה רחמנא בטומאה שאחר קינוי ויש עדי סתירה שנים ועד מעיד שנטמאת, שרגלים לדבר (שם).

א) נראה דל"ל דאם נאמרה ונשנית בקרא דלעולם בהם תעבודו א"כ למה כתיב הך קרא מקמי קרא דבאחיכם וכו'.